

O knize k jubileu Václava Štěpánka: *Od moravských luk k balkánským horám*

Jakub Mikulecký (Praha)

V roce 2019 vyšel v Brně sborník věnovaný významnému historikovi, slavistovi a balkanistovi Václavu Štěpánkovi u příležitosti jeho kulatého životního jubilea. Publikace *Od moravských luk k balkánským horám*, kterou edičně připravil Petr Stehlík ve spolupráci s Liborem Janem a Ladislavem Hladkým, skutečně činí zadost svému titulu, neboť zahrnuje odborné příspěvky zasahující svou tematikou do areálů střední Evropy a Balkánu, a prohlubuje tak dialog nejen mezi oběma kulturními areály, ale i mezi jejich jednotlivými národními kulturami. Vedle přátelských zdravic věnovaných jubilentovi je předkládán sborník tematicky a oborově rozdělen celkem do pěti sekcí: *Češi a Balkán; Národnostní menšiny; Etnologie; Literatura a výtvarné umění a Dějiny*.

V tematické sekci *Češi a Balkán* zasluhuje pozornost zejména příspěvek Marcela Černého (*Mladá léta Vladimíra Síse: Na okraj jeho dopisů Athosanu Sávovi Chilendarci*), jenž se ve svém textu opírá o dosud neznámé epistolární prameny týkající se pobytu českého dobrodruha, novináře a autora povídek Vladimíra Síse na Athosu a v kosovském Prizrenu. Autor na základě Sísových dopisů Sávovi Chilendarci doplňuje pestrou mozaiku Sísova složitého myšlenkového vývoje, kdy se mladý Čech postupně ze zapřísáhlého srbofila stává nejprve zastáncem národnostní svobody makedonských Slovanů, aby posléze se zápalem sobě vlastním přešel do tábora bulharské národnostní kauzy. Podnětným příspěvkem je i článek o mediální recepci haagského procesu s Radovanem Karadžićem v českém mediálním prostředí, jehož autorkou je Eliška Jiráňová (*Haagský proces s Radovanem Karadžićem v českých médiích 2012–2019*). Toto politicky nesmírně ožehavé téma by mělo i do budoucna zůstat objektem vědeckých analýz, už proto, že se mezinárodní

soudní tribunály jako celek začínají v posledních letech dostávat pod výrazný politický tlak (viz zvažované sankce Trumpovy administrativy proti ICC v Haagu), což podkopává jejich nezávislost, a vzbuzuje tak nedůvěru veřejnosti i zainteresovaných národních společností.

Z etnologické části sborníku je třeba zmínit především podnětné příspěvky Heleny Bočkové (*Kolonizace, dálkové cesty, čiflik – tři zdroje balkánské elementární kultury*) a Barbory Navrátilové Machové (*Etnologicko-historický exkurz do balkánské ekonomiky na příkladu hospodářství v Makedonii do počátku 20. století*), které se zaměřují na některá společensko-ekonomická specifika Osmanské říše a zkoumají jejich vliv na každodennost sultánových poddaných. Velký prostor je v rámci předkládaného sborníku věnován literárněvědným a literárněhistorickým textům. V první řadě jde o tradicionalisticky koncipovanou stať Ivana Dorovského *Centra a periferie v balkánsko-podunajsko-pontském prostoru*, ve které významný český slavista hájí svébytnost a pluralitu malých balkánských literatur a oprávněně varuje před slepým přejímáním západních modelů. Dorovský píše: „*Balkánské národy a jejich literatury a kultury se vyvíjely ve staletích islamizace, osmanizace, grecizace, germanizace, imperializace a nyní prožívají období amerikanizace. Co je integruje, co je drží pospolu a pomáhá jim přežít a dále se rozvíjet, je jejich duchovní integrita*“ (s. 221). Tato obrana před globalizačními tlaky pomocí „duchovní integrity“ se však v některých případech pohybuje na vskutku tenké ledě, hájení vlastní národní (duchovní, kulturní, historické) výjimečnosti toho kterého národa totiž může (nejčastěji v kombinaci s ekonomickými problémy v post-socialistickém prostoru) přerůst do projekcí nacionalismu, náboženského fundamentalismu

a jiných zdánlivě obranných ideologií, které však ve svém důsledku vedou k potlačování svobody jednotlivce a jeho práv (tedy alespoň svobody v euroatlantickém smyslu slova).

Výrazně teoretický charakter má i sborníkový příspěvek Iva Pospíšila *Literární věda a historie: souvislosti, komplementarita, konkurence*. Autor se zamýšlí nad vztahem literární vědy k vědě historické, popřípadě ke kulturní antropologii či antropologii obecně. Nastihuje problematický vztah mezi filologií a historií, který se projevuje nejvíce v těch případech, kdy se historik a filolog ocitá v jedné osobě, a kdy tak v případě bádání o literatuře dochází k značnému pnutí mezi sémantickými přístupy a nahlížením literatury jako svébytné autonomní struktury. V literární sekci sborníku jsou i dva interpretační texty mladších literárních vědců Pavla Pilcha (*František Ferdinand o Srbech [a naší době] v románu Andeo atentata Svetislava Basary*) a Michaely Šátkové (*Prvky postmodernismu v díle Pavla Pavličića Koraljna vrata*); oba příspěvky interpretují nejnovější srbskou a chorvatskou literaturu zúročující přístupy postmodernismu. V sekci je kromě dalších příspěvků umístěna i přehledová stať Petra Stehlíka *Černohorská literatura: fenomén, kontext, milníky*.

Hodnotné příspěvky obsahuje i oddíl věnovaný politickým dějinám balkánských zemí, především s ohledem na bolestivá témata devadesátých let. Problematice násilného rozpadu Jugoslávie se ve svých článcích věnují Boris Moskovič (*„Teď už je odpovědnost na nás“: Jugoslávie na přechodu do post-titovské éry*) a především Ondřej Žíla, jenž ve svém příspěvku o radikalizaci národnostních entit Bosny a Hercegoviny

v předvečer občanské války poukazuje na rozhodující vliv jednotlivých náboženských konfesí na politickou destabilizaci této multinárodní a multikonfesní svazové republiky (*„Ve jménu národa!“: Protijugoslávské působení [klero]nacionalistů na sklonku Titovy Jugoslávie v SR Bosně a Hercegovině*). Inspirujícím textem přispěl do sborníku rovněž Miroslav Kouba; příznačně nazvaný příspěvek *„Hlášení o zpoždění: vlak EC Skopje – Sofie bude opožděn!“* nahlíží problematiku bulharsko-makedonských vztahů prizmatem dějin výstavby železnice. Historická sonda do plánované výstavby železničního spojení Skopje se Sofií, jejíž projekt sahá hluboko do 19. století, je příkladem toho, jak lze na případu jedné železniční trati ilustrovat komplexní historickou a politickou složitost bulharsko-makedonských vztahů. Autor ve svém článku poukazuje na to, že dosud nerealizovaný železniční projekt je možné chápat (zejména pak na makedonské straně) jako národně (a možná i nacionalisticky) zabarvené politikum, jako „výraz pevného makedonismu“, a nastihuje na tomto případě legitimní myšlenku, že proces makedonského národního obrození dosud nebyl zcela završen.

Celkově lze konstatovat, že je kniha pro současné balkanistické bádání přínosem, neboť přináší řadu nových poznatků a neotřelých vědeckých interpretací. Podobně jako v případě jiných kolektivních sborníků se ani tato publikace nevyhnula jisté kvalitativní nevyváženosti mezi jednotlivými příspěvky, převažují nicméně texty originální a podnětné. Nezbyvá než doufat, že příští sborníky k budoucím jubileím Václava Štěpánka nabídnou další bohatou škálu balkanistických pojednání.

Mgr. Jakub Mikulecký, Ph.D.

Slovanský ústav AV ČR, v. v. i.

Valentinská 1, 110 00 Praha 1, CZ

jakub.mikulecky@abv.bg

Toto dílo lze užít v souladu s licenčními podmínkami Creative Commons BY-SA 4.0 International (<https://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/legalcode>). Uvedené se nevztahuje na díla či prvky (např. obrazovou či fotografickou dokumentaci), které jsou v díle užity na základě smluvní licence nebo výjimky či omezení příslušných práv.